

Nesin, bu kararlarla hükümetin ne yapmak istediğini anlamadığını söyledi ve “TÜBA, öyle çok etkili, çok parası olan bir kurum da değil. İki seçenek var: Ya hükümet gerçekten her kurumu güdümüne almak istiyor ya da bu işler dünyada nasıl yapılır, 200 yıldır bilim akademileri nasıl işlemiş bilmiyorlar. Yani ya faşizm ya da cehalet. Umarım ikincisidir ve yanlıştan tez zamanda dönülür. Eğer ikinci seçenek doğruysa, hükümete şu tavsiyeyi vermek isterim: Bilmiyorsan bir bilene danış.”

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nihat Ergün, Ekonomi Gazetecileri Derneği (EGD)’nin yaptığı toplantıda gelişmelerle ilgili şöyle konuşmuştu:

“Kenarda kalmış her bilim adamının fikri, bilimsel çalışması önemlidir. Bir bilim adamı istediği kadar solcu, istediği kadar sağcı, istediği kadar liberal olsun, ne olursa olsun bilim yoluyla bu ülkeye katabileceği bir şeyler varsa, onun önü alabildiğine açıktır. Bakın Halil İnalçık. Dünya çapında bilim insanı. Burada dışlandığı tam anlamadığı için yıllarca yurtdışında bilim yapmak zorunda kaldı. Kemal Karpat, Şerif Mardin bu isimler de sosyal bi-

limlerde Türkiye’nin dünya çapındaki bilim adamları. Ama biz bu bilim adamlarını belli dönemlerde bu ülkenin dışına göndermek, onların birikiminden istifade etmemek gafletinde bulunduk.”

Nihat Ergün’ün bu sözleri hangi kaynağa dayanarak ettiğinizi bilmiyoruz; ancak yanlış bir kaynağa dayandığı çok açık. Çünkü, burada dışlandığını, yıllarca yurtdışında bilim yapmak zorunda kaldığını söylediği Halil İnalçık, TÜBA’nın şeref üyeleri arasında bulunuyor, Akademi’nin düzenlediği strateji toplantılarına katılıyor ve TÜBA Yayınları’ndan çıkmış kitapları, makaleleri mevcut.

TÜBA’nın hükümetin güdümüne girmesi ile ilgili karara yurtdışından da tepki geldi. Dikkat çeken tepkiler arasında Science ve Nature dergisinde yer alan makaleler var. Dünya Akademileri İnsan Hakları Uluslararası Ağyapısı tarafından üye akademilere duyuru ve Ağyapı’nın Yürütme Komitesi tarafından Recep Tayyip Erdoğan’a mektup gönderildi ve bu mektupta yaşanan gelişmelerden derin bir rahatsızlık duyulduğu aktarıldı. ♦

Yenişafak, 12-13 Eylül 2011, Kürşat Bumin

TÜBA Tartışması

12 Eylül 2011

TÜBA’ya ilişkin tartışmayı biliyorsunuz. (Bu akademinin “Atatürk Bilimler Akademisi” olarak adlandırılmamış olmasını sağlayanlara teşekkür etmeyi unutmayalım. Şaşırtıcı ama olmuş bir kere, aradan kaçivermiş!) TÜBA, yani Türkiye Bilimler Akademisi, 27 Ağustos 2011 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile getirilen kuruluşu -internet sayfasından aktarıyorum- “dünyadaki özerk Bilim Akademileri geleneğine uymadığı gibi, gelişmeden haberdar olan uluslararası kurum ve kuruluşlarca da kaygı verici bir gelişme olarak” değerlendiriyor.

TÜBA Başkanı Prof. Dr. Yücel Kanpolat, bir gazeteğe yaptığı açıklamada, kurumun yeni haline ilişkin endişelerini şöyle belirtmiş: “Bütün dünyada akademinin üyelerini akademi seçer. Devlet seçmez. Ciddi akademilerde bu böyledir. Biz buna itiraz ediyoruz. Başkanını da akademi seçer. Devlet atamaz. Biz bunun doğru olmadığını, bunun bizi yıpratacağını görüyoruz. Asıl olarak itirazımız bunadır. Biz ağzına baktığımız insanlar tarafından seçilsek onların

aleyhinde veya onları mutsuz edecek şeyler söyleyebilir miyiz? Biz doğruyu söylemek zorundayız.”

Prof. Kanpolat’ın bu açıklaması sorunun-problemin özüne işaret ediyor. Gerçekten de “akademiler”, “özerkliklerine” hiçbir biçimde dokunulmaması gereken kurumlardır. Yani diğer “özerk” kurumlara benzer, “özerklikleri” farklıdır.

Söz konusu kararname karşısında TÜBA yönetimi istifanın eşliğindedir. Başkan Kanpolat, yanlıştan dönülebileceği umuduyla durumu Cumhurbaşkanı’na arz etmek istediklerini, ancak böyle bir görüşme için henüz olumlu cevap alamadıklarını da belirtiyor.

TÜBA, kuruluş yıllarında da tartışıldığı gibi büyük çoğunluğu “pozitif bilimler” diyebileceğimiz bilim dallarından üniversite hocalarına açık bir kurum. Üyeleri arasında eskilerin “beşeri bilimler” ya da daha doğru -yine eski- bir adlandırma ile “Moral ve Politik Bilimler” ile meşgul olanların sayısı son derece az. TÜBA ile ilgili olarak “kararname” sorununa girmeden bu üye profiline ilişkin bu görünümün problemlili olduğunu düşündüğümü belirtmek

isterim. Bilimler (ve tabii olarak “bilim adamları”) arasında eşitsizliğe neden olan bu uygulamadan çıkış yolu olarak da benim aklıma Fransa’da olduğu gibi birden çok “akademi” oluşturulması geliyor. Pozitif-fiziki (artık ne ad verirseniz) bilimleri ve bilim adamlarını toplayan bir akademinin yanında, beşeri-sosyal bilimleri ve bilim adamlarını toplayan bir ikinci akademi. Hatta bunların yanında (yine Fransa örneğinde olduğu gibi) “güzel sanatlar” ve edebiyat dallarında meşgul olanları toplayan iki “akademi” daha... Böylece bizim tek akademimizde karşımıza çıkan “hiyerarşi”nin ortadan kalkması...

“Akademi”de (de) bu “hiyerarşi”nin ortadan kalkması, TÜBA’nın arada sırada karşımıza çıkan “kamuoyu duyuruları” başlığı altındaki çok tartışmalı düşüncelerinin de hiç değilse azılması sonucunu doğuracaktır. Örnek mi?

Mesela bilimin önemine ve değerine ilişkin epeyce eski bir akademi duyurusunun Atatürk’ün “Ben manevi miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım ilim ve akıldır” sözleriyle başlaması...

Haksız mıyım? Bir “Bilimler Akademisi”nin bilimin önemi ve değeri hakkında konuşurken sözlerine bu atıfla başlaması normal midir? Tabii ki normal değildir; “resmi ideolojiler”in kurucularına yapılan bu ve benzer alıntılar bize ister istemez Sovyet Birliği’nde Stalin döneminde yapılan atıfları hatırlatmıyor mu?

Bir başka örnek: TÜBA’nın 2006’da yayımladığı “Bilimsel Düşünce Gerçeği, Arama ve İfade Etme Özgürlüğü, Öğretim Birliği Konusunda TÜBA Duyurusu”nda yer alan şu satırlar:

“Ülkemizde bilimsel ve özgür düşünce, köktendinci akımların da tehdidi altındadır. Cumhuriyetimizin temel taşlarından olan öğretim birliği, büyük bir hızla aşınmaktadır. Demokrasinin, temel hak ve özgürlüklerin, özellikle de inanç ve düşünce özgürlüğünün olmazsa olmaz ön koşulu olan laiklik kavramı, adeta politik bir pazarlık konusu haline gelmiştir.”

İnsan sormadan edemiyor doğrusu: Siz de mi?

Önümüzde duran bir “Bilimler Akademisi” duyurusu mudur, yoksa medyada her gün karşımıza çıkan can sıkıcı açıklamalardan birisi midir?

Bu çerçevede yıllar önce TÜBA’nın Günce adlı yayınında yer verilmiş bir konuşma metnini de hatırlıyorum. Hatırlıyorum, çünkü olay henüz çok

tazeyken hakkında bir köşe yazısı yayımlamıştım. Günce sayfalarını Halil İnalçık’ın aldığı bir ödül dolayısıyla yaptığı konuşma metnine açmıştı. İnalçık, söz konusu konuşmasında “büyük tarihçi” kimliğinden sıyrılmış olarak “ateşli bir köşe yazarı” gibi (değerli tarihçi kusura bakmasın ama durum aynen böyleydi) verip veriştiriyordu... Konuşma, hatibin de belirttiği gibi şu ana fikir etrafında örülmüştü: “Türkiye, dünya milletleri arasında yalnız bir ülkedir. Tarihten gelen dinmez bir husumetin daima hedefi olmuştur, olmaktadır.” Konuşmanın ana fikrini öğrendikten sonra arkasının nasıl geleceğini kestirmek zor olmasa gerek!

İnalçık, konuşmasında şu soruya da cevap arıyordu: “Avrupa’nın bugüne kadar Türk Devleti’ne karşı bu bakışı ve tutumu gerçekten değişmiş midir? Yoksa eski zihniyet ve alışkanlıklar, yeni terimler örtüsü altında devam mı ediyor?”

İnalçık’ın kendi sorusuna cevabı:

“Batı bugün de Türkiye’yi kendi politikaları çizgisinde yürümeye zorlamak için, etnik ayrılıkçıları kışkırtmak, tıpkı Osmanlı döneminde olduğu gibi, müdahaleci, vesayetçi, baskı metotlarını başka bir kamuflaj altında devam ettirmek peşindedir. Bugün ABD dahil Avrupa politikası, Ermeni iddialarını açıkca desteklemiyor mu? Bir bölüm vatandaşımıza sahip çıkarak, dışarıda onların yıkıcı organlarını himayeleri altında tutmuyor mu? Onbinlerce vatandaşımızın hayatına kasteden bir kişiyi hapisanesinde ziyaret için daha dün bir heyet göndermedi mi? Bütün bunları, İslahat Fermanı zamanındaki gibi, Türkiye’nin Batı hukuku ve insan hakları standartlarına uygun hale getirilmesi için yapmak gerektiğine bizi inandırmak istiyor, anlaşmalar imzalattıyorlar... (...) Bugün sözde Ermeni davası, Batı parlamentolarında ayakta alkışlarla benimseniyorsa, bu sadece bize tarihi husumet psikozunun asla ölmediğini göstermektedir.”

Konuşmanın yapıldığı yıllarda cevabın son cümlesi için -dayanamayıp!- şunları yazmışım:

Bir tarihçinin Ermeni Meselesi’nden söz ederken, sanki çokbilmiş bir köşe yazarıymış gibi, “sözde” takısını kullanması mazur görülebilir mi?

Ve bu konuşma -asıl konumuza dönüyoruz- tuba.gov.tr adresinde olduğu gibi yer alıyordu.

Ne dersiniz, insan ister istemez “Amma da akademi ama!” demiyor mu?

“TÜBA tartışması” konusuna yarın da devam edelim. Ancak bitirmeden -ne olur ne olmaz diye-

rek- şu küçük hatırlatmayı yapmayı unutmadan: TÜBA'yı yenileyen kararname tartışma götürmez biçimde yanlıştır ve düzeltilmesi gerekir.

13 Eylül 2011

“Akademiler” meselesini dünkü yazıda kısaca gözden geçirmiştik. Son söz olarak da TÜBA'ya yeni bir biçim vermek isteyen Kanun Hükmünde Kararname'nin tartışma götürmez biçimde yanlış olduğunu ve düzeltilmesi gerektiğini de belirtmiştim.

Yanlış ve düzeltilmesi gereken bir kararname idi, çünkü “akademilerin özerkliği”ne -diğer özerk kurumlardan farklı olarak- ayrıca özen gösterilmesi gerekiyordu.

TÜBA'nın bugünkü problemleri yapısından da söz etmiştim. Özellikle de üyelerinin çok büyük bölümünün “pozitif bilimler” olarak anılan bilimlerle iştiğal edenler arasından seçilmiş olmasına ve Akademi'nin “kamuoyuna duyuruları” faslında üzerine vazife olmayan tartışmalara girmesi dolayısıyla.

Söz konusu Kararname'ye matematikçi Prof. Ali Nesin de itiraz ediyor. Hem de ağır bir dille. “Hükümetin aldığı kararın Türkiye için bir yüzkarası olduğunu” vurgulayan Nesin, sözlerine şöyle devam etmiş: “Bildiğim kadarıyla Mussolini'nin İtalyası'nda benzer bir karar alınmıştı.”

(Benzetmek gibi olmasın ama!) “bilim-devlet” ilişkisinde Nesin'in verdiği bu örnekten çok önce Sovyetler Birliği'nde 40'lı yıllarda “proletaryanın bilimi”ni ilan eden Lyssenko'yu hatırlamak gerekir. Lenin Tarımsal Bilimler Akademisi'nin 48-52 yılları arasında biyoloji/ tarımsal bilim araştırmalarının başında olan Lyssenko, devletin bilim alanına müdahalesi konusunda bilim tarihinin bugüne kadar gördüğü en dehşetengiz örneği sergilemiştir.

Bilim dünyanın üzerine çöken bu kâbusu 1948'de Stalin döneminin bir yetkilisi “Büyük Stalin'in, zamanımızın en büyük bilgininin adını bir kere bile anmadan bilimden nasıl söz edebiliriz?” sözleriyle özetliyordu.

Lyssenko olayı hiç şüphesiz bilimin resmi ideolojinin bir aygıtı olmasının modern zamanlarda karşılaşılan en iyi örneğiydi. “Büyük Stalin”in himayesinde yaşanan bu maskaralık sadece Sovyetler Birliği'nde değil, mesela Fransa'da da Fransız Komünist Partisi'nin (FKP) hararetle savunduğu bir “bilim politikası” idi. Lyssenko'nun o zamana kadar bilinen “kalıtım teorisini” (“Burjuvazinin Bilimi” olarak!) reddeden görüşleri FKP'nin “Les Lettres françaises” adlı dergisinde yayımlanan bir röportajda “Büyük

bir bilimsel olay” başlığı altında yayımlanıyordu.

Stalinizmin bilime yönelik bu çıkarmasının FKP'ye yakın bazı bilim adamları tarafından kınanması gecikmedi. Partiye yakın olan ünlü bilim adamı Jacques Monod, bu olaydan sosyalizmin Sovyetler Birliği'nde düştüğü grotesk durumun delili olarak söz ediyor, Jean Rostand, “Kromozomları politikleştirmek gülünçlüğü içine düşmeyelim” diyordu.

Niçin hatırlatıyorum bu eski hikayeyi? Bu işin, yani devletin “bilim dünyası”na müdahale etmesinin ne kadar sakıncalı ve dolayısıyla uzak durulması gereken bir tavır olduğu gerçeğini desteklemek için tabii ki...

TÜBA'ya dönecek olursak: TÜBA -son günlerde bazı köşelerde de hatırlatıldığı gibi- “resmi ideoloji”ye yakınlığını Şerif Mardin'i üyeliğe kabul etmeyerek ispatlamış bir kurum. “Bilimler Akademisi”, Mardin'in üyeliğini “Vay sen misin Saidi Nursi çalışan?” diyerek reddetmişti. Mardin, o günlerde yaptığı açıklamada “Benim işim toplumu belirleyen olguların arkasındaki dünyayı incelemek. Din de bu olguların en önemlisi. Doğal olarak aynı şey tarikat ve cemaatler için de geçerli. Türkiye'de Nakşibendiliği bilmeyen Türkiye'den bir şey anlamaz” diyordu.

Ama TÜBA ısrarlıydı; “Bu olgu da incelenmesin, hatta olmasın!” der gibiydi. Çünkü “din”, bilimlerin üzerine eğileceği makbul olgular arasında değildi.

Zamanında konuya ilişkin şu yorumu yapmışım: “Haddinden fazla ‘çocukça’ bir tutum tabii ki... Yani sanki, bilim adamının iltifat etmediği olgular bilime konu edilmediği müddetçe ‘yok sayılabilir’ler!”

Şerif Mardin'in konuya ilişkin şu sözlerini de aktarayım: “Benim yaptığım çalışmayı, ‘Dincileri koruyan bir tavır sergiliyor’ diye eleştirenler oldu. Halbuki Saidi Nursi sosyolojik bir çalışmadır. Akademi dünyasında bile bilimsel bir çalışma böyle algılanıyorsa, şaşırmanın gereği yok.”

Toparlayacak olursam: Lyssenko olayı gibi Şerif Mardin'in TÜBA'ya kabul edilmemesi de devletin tek yol olarak gösterdiği “ideoloji”nin (her ne ise) bilim dünyasına müdahalesinin ortaya ne tür gülünç durumlar çıkardığının örnekleridir. Dolayısıyla bu örneklerden ders alınması gerekir. Diğerk devlet aygıtları gibi “Yürütme” de sınırlarını bilecek. Bunun yanında tabii ki, adında “Akademi” yazan kurumlar da titizlikle korumak zorunda oldukları “özerkliklerini” söz konusu “ideolojiler”e asla feda etmeyecek. ♦